

Stockholm 2015-05-09

Remissyttrande

Inordnande av Statens centrum för arkitektur och design i Moderna museet – en kraftsamling för konsten, arkitekturen och formen (Ku2015/01181/KI)

Arkus anser att analysen som ligger till grund för promemorian *Inordnande av Statens centrum för arkitektur och design i Moderna museet – en kraftsamling för konsten, arkitekturen och formen* är alldeles för tunn för att tjäna som underlag till beslut. Vi är uppriktigt sagt förvånade över att kulturdepartementet presenterar förslaget, som vi misstänker är ett hastverk.

Ekonomiska/administrativa aspekter och verksamheternas innehåll utgör skilda frågor och måste behandlas var för sig. Promemorian rör i allt väsentligt frågor av organisatorisk karaktär men saknar insiktsfulla resonemang om vad uppdrag till statliga myndigheter, verksamma inom konst, arkitektur och design, egentligen ska syfta till. Därmed uttrycks inget som pekar på kraftsamling. Snarare ger promemorian uttryck för ett borttrollande av angeläget sakinnehåll. Själva syftet med verksamheterna, samt verksamheternas karaktär, måste rimligen vara den självklara utgångspunkten, innan eventuella förslag om organisering av resurstillgångar och administration presenteras.

Med de erfarenheter som Arkus har av kunskapshantering inom arkitektur – som teoretiskt ämnesområde och som praktiskt verksamhetsfält, omfattande planförfarande, projektering, nyproduktion och förvaltning av landskap i stad och land, byggnader, anläggningar, inredningar och produktion av byggnadsdetaljer och föremål – alltsedan 1986, kan vi med säkerhet säga att det finns omfattande behov av ett offentligt centrum i offentlig ägo, för analys och kommunikation, på djupet och på bredden, inom områdena arkitektur och design.

Arkitektur och design är i sig ett slags samlingsområden för frågor om fysisk miljö i stort och smått; om objekt/föremål, om byggda och tekniska system, om grafisk miljö och betydelsen av tryckt grafiskt material mm. Utformning och produktion av exempelvis byggd miljö, av fordon, teknisk utrustning, föremål, kläder och grafiskt material (i allt från exempelvis trafikledning till gränssnitt för offentliga myndigheters hemsidor och medborgarverktyg) är centrala områden med direkt koppling till samhällets mest angelägna frågor idag – klimat och sociala utmaningar. Eftersom arkitektur och design

kan vara svåra för lekmän (inklusive politiker och beslutsfattare) att ”greppa” på djupet, är det *extra* viktigt att det finns en pedagogiskt kunnig instans som förmår bedriva diskussioner och förmedla kunskaper om dessa frågor, till en bred publik. I grunden är det en demokratisk fråga; människor bör med nödvändighet ha möjlighet att delta i och påverka samhällsutvecklingen och måste därmed ges en chans att införskaffa kunskapsmässiga och språkliga redskap som behövs för detta. Arkitektur och design är uttryck för samhällsutveckling och ArkDes har idag ett uppdrag som syftar till att sprida kunskap och vara motor för högst angelägna frågor.

Promemorian innehåller flera referenser till platser på andra håll i världen som man menar kan tjäna som förebild för ett inordnande av ArkDes under Moderna museet, bland andra MoMA och Louisiana. Vi menar att verkligt vitala och offentligt ägda platser som långsiktigt klarar av att *löpande* behandla kunskapsförmedlande verksamhet till en bred, allmän publik om miljöer och föremål, saknas över hela världen. Det beror inte på att det inte *går* att bedriva en sådan typ av verksamhet på grund av att arkitektur/design, så som varande betydande samhällspåverkare, är komplexa och därför svårgripbara områden. Det beror heller inte på att det inte finns behov av sådana platser. Det beror snarare på att ett allmänt och brett offentligt intresse och ansvarstagande för gemensam fysisk och grafisk miljö inte fullt ut tas av politiska ledningar runt om i världen. Av olika skäl skjuts ansvaret över till marknadens försorg. Detta riskerar att få allvarliga och långsiktiga konsekvenser av det skälet att företag och branschorgan *aldrig* kommer att uppfatta att det är deras uppgift att, gemensamt och över kompetensområdesgränser, skapa och förmedla kunskap och resonemang om utformning av miljöer som *helhet*, till den breda allmänheten. Kunskap om utformning och produktion av miljöer, produkter etc, i breda och användarfokuserade perspektiv, är – även om omfattande och i stort behov av ”nyttänk” (och därmed också politiskt obekväma områden) – en gemensam samhällsfråga.

ArkDes har alltså idag ett uppdrag som syftar till just detta – att via arkitektur och design vara motor för aktuella samhällsfrågor. Uppdraget syftar också till, utöver att vara en plats för allmänheten, att uppfylla vissa konkreta statliga behov. Detta i syfte att bidra till stärkt allmän kännedom om, samt stärkt samhällelig förmåga, att efterfråga bra miljöer och produkter. Vi uppfattar att ArkDes uppgifter idag är:

- Att ”stärka kunskap och främja intresset” för arkitektur, form och design.
En grundläggande uppgift för ett museum eller offentligt, publikt centrum – att i olika format levandegöra egna samlingar, inlånat material och aktuellt idégods. Syftet är att ”vi alla” via kulturarvet, ska förstå oss själva och samtiden bättre.
- Att ”vara en nationell mötesplats för aktörer inom sitt område”.
Genom att bjuda in verksamma aktörer från akademi, andra myndigheter, näringsliv, branschorgan, föreningsliv och olika nätverk, skapas förutsättningar för levande och kunskapsbaserade debatter och aktiviteter, med den breda allmänheten inklusive politik/beslutsfattare, som målgrupp.

- Att ”Myndigheten ska verka för att de mål som riksdagen fastställt för arkitektur, formgivning och design uppnås, samt följa upp politikens måluppfyllelse på området och vid behov föreslå åtgärder för att stärka måluppfyllelsen”.
Här spelar samverkan med andra offentliga myndigheter som processar arkitektur och designfrågor en viktig roll. Ett sådant samarbete pågår idag men är i sin linda och behöver utvecklas. Ytterst handlar det om kunskapsgrundande insatser för bland annat planering, offentlig upphandling och förvaltning, samt innovationsutveckling.
- ”Att vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och genom nyförvärv berika de samlingar som har anförtrotts myndigheten och hålla samlingarna tillgängliga för allmänheten”.
En unik uppgift för myndigheten, som direkt hänger samman med första punkten i denna lista.

Innan kulturdepartementet föreslår att regeringen fattar beslut om eventuell förändring av verksamhet och organisation vid ArkDes rekommenderar vi att kulturdepartementet, med deltagande av andra relevanta departement – i första hand socialdepartementet, näringsdepartementet och miljödepartementet:

1. inväntar de två pågående utredningarna med direkt betydelse för verksamheten inom ArkDes; Gestaltade Livsmiljöer – en ny politik för arkitektur, form och design (Ku 2014:02), samt Museiutredningen (Ku 2014:01),
2. på djupet sätter sig in i de analyser av området arkitektur och design som genomförts inom ramen för bland andra följande direktiv, uppdrag, rapporter och betänkanden:
 - Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84),
 - propositionen Kulturpolitik (prop. 1996/97:3),
 - propositionen Framtidsformer (prop. 1997/98:117),
 - delbetänkandet Mötesplats för form och design (SOU1999:123),
 - slutbetänkande Statens insatser för form och design (SOU 2000:75),
 - skrivelsen till riksdagen om Arkitektur, form och design (skr 2002/03:129),
 - regeringsbeslut om ett Arkitekturår 2001,
 - direktiv till Rådet för arkitektur, form och design 2004,
 - regeringsuppdrag för Designåret 2005,
 - Rådet för arkitektur, form och designs rapporter 2005-2008,
 - Regeringsbeslut (två stycken) med uppdrag för myndigheterna ArkDes, Boverket, Formas, Konstrådet, Riksantikvarieämbetet att samverka kring a) gestaltning av offentliga miljöer, b) hållbar stadsutveckling,
 - direktiv och tilläggsdirektiv Gestaltad livsmiljö (dir. 2014:69 resp 2015:24),

3. analyserar hur verksamhet och insamlingsansvar vid tidigare Fotografiska Museet tagits om hand av Moderna museet efter 1998, då fotografisamlingen blev en integrerad del av Moderna Museets samling, och Fotografiska Museet därmed upphörde,
4. genomför grundligare analyser av internationella museer och centrum för området arkitektur och design, innan man använder dessa som referens,
5. genomför grundligare analyser av vilka administrativa funktioner som kan samordnas och vilka rum som kan delas mellan Moderna Museet och ArkDes, givet att de två myndigheterna inryms i samma byggnader som idag, samt givet att de behåller sina nuvarande respektive uppdrag och områden; Moderna för konst och ArkDes för arkitektur och design,
6. söker besvara frågan *varför* dåvarande Arkitekturmuseet och nuvarande ArkDes aldrig har fungerat särskilt väl, innan man slänger ut barnet med badvattnet.
7. Samt slutligen – om man fortfarande anser det vara rimligt – sammanställer ett nytt underlag för beslut om förändringar av verksamheten i ArkDes, med redogörelse för ovanstående analyser som grund.

Slutligen och sammanfattningsvis: Vi anser att den nuvarande myndighetsinstruktionen för ArkDes inrymmer en unik och bra potential för en verksamhet som är väl behövd i samtiden och som inte har sin likhet någon annan stans i världen. Vi menar att myndigheten behöver vara självständig med egen instruktion och ledning. Den behöver vidare förfoga över egen sakkunskap, egna källor (samlingar, bibliotek, permanent utställning) samt egna rum för utställnings- och mötesverksamhet. Detta betyder inte att vi inte önskar oss framtida samarbeten mellan Moderna Museet och ArkDes – konst, arkitektur och design har många beröringspunkter *men* i samtiden också alltför många grundläggande skillnader som gör en inordning av ArkDes i Moderna direkt olämplig.

Stockholm 150509

(Påskrivet pappersoriginal är inskickat till kulturdepartementet)

*I samråd med Stiftelsen Arkus styrelse,
Lisa Daram, Arkus kansli*

Arkus är en stiftelse för forskning och utveckling inom arkitektur och samhällsbyggnad. Stiftelsen startade 1986, som ett praktisknära komplement till högskolan, av föregångarna till det som i dag är Sveriges Arkitekter och Svenska Teknik och Designföretagen. Sedan dess har ett hundratal titlar producerats. I dagsläget står 45 medlemsföretag för den huvudsakliga finansieringen. För mer information om Arkus se www.arkus.se.